

İmamiyye Mezhebi İdollerinden Hucr b. Adî ve Arkadaşlarının Yaşadığı Toplum İçindeki Sosyal Statüleri

Mustafa EKİNCİ*

Özet: Hucr b. Adî (ö. 51/671) hem Cahiliye dönemi hem İslam dönemini yaşamış bir şahsiyettir. Hz. Ali taraftarlığıyla tanınmıştır. Hayatının sonuna kadar bu taraftarlığını korumuş ve bu yüzden de öldürülmüştür. Hucr b. Adî'nin çevresinde Emevî iktidarından memnun olmayan kalabalık bir arkadaş grubu toplanmıştır. Dönemin iktidar sahipleri bunu kendi iktidarları için bir tehdit unsuru olarak algılamışlardır. Zamanın Kufe valisi Ziyad, Hucr'un etrafındaki arkadaşlarının çoğunu dağıtmayı başarmıştır. Geriye kalan 14 civarındaki bir grubu yakalayıp Muaviye'ye göndermiş, Muaviye de bunların yarısını öldürmüştür. Kufe valisinin bu grubu kolaylıkla dağıtması; Hucr ve arkadaşlarını Muaviye'ye gönderirken herhangi bir kabile veya grubun bunlara sahip çıkmaması veya çıkamaması; Muaviye'nin de sonucundan herhangi politik bir kaygı duymadan bunları rahatlıkla öldürmesi, Hucr'un çevresinde bulunan bu arkadaş grubunun, Kufe ileri gelenlerinden değil de o zamanki toplumun orta sınıfına mensup idealist bir arkadaş grubu olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Hucr b. Adî, Muaviye, Ziyad, Kufe, Arkadaş, Sosyal Statü.

* Doç. Dr., Harran Ü. İlahiyat Fak. İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı, Şanlıurfa-Türkiye. mekinci@harran.edu.tr

The social status of Hojr b. Adi and his followers, the idols of the Imamiyya madhab

Abstract: Hojr b. Adi (d. 51/671) lived in Jahiliyya (ignorance) and Islamic periods. He was the proponent of Ali (d.) and for this reason he lost his life. The opposition in the time of Muawiya gathered around him. The leaders of the time saw this as a threat to their administration. Following the command of the central authorities, the governor of Kufa, Ziyad (d.) was able to disperse the group, capturing 14 and sending them to Muawiya who had 7 of them being killed. The disperse of the group by Ziyad easily, their being not protected by the Kufans while their being sent to Muawiya and their being murdered by Muawiya without hesitation show that Hojr and his followers belonged to middles class but not to high class Kufans.

Keywords: Hojr b. Adi, Muawiya, Ziyad, Kufa, Follower, Social status.

Hucr b. 'Adî (ö. 51/671) hem cahiliye dönemini hem de İslam dönemini yaşamış bir sahabidir.¹ Hz. Ali'nin hilafete seçilişinden sonra hep onun taraftarı olmuş, öldürülüşüne kadar da onun taraftarlığından ayrılmamıştır. Hucr bu özelliğiyle, özellikle İmamiyye Şia'sı için örnek bir şahsiyet olmuştur. İmamiyye Şiası, Hucr'un bu özelliğinden dolayı onu daima hayırla anmış, onu yeni nesillere örnek olarak göstermiş ve Hz. Ali taraftarlığı sebebiyle öldürülüşünden dolayı da şehit saymıştır.²

Hz. Ali'nin Kufe'de m. 661 yılında öldürülüşünden sonra Kufe'nin ileri gelenlerinin çoğu, Hz. Hasan'a biat etmişlerdi. Ancak aynı kişiler Hz. Hasan'ın hilafeti Muaviye'ye devretmesinden sonra Muaviye'ye biat etmişler ve onu yeni halifeleri olarak tanımışlardır. Muaviye'ye biat edenler arasında Hucr b. 'Adî de vardı.

Hucr b. Adî her ne kadar Muaviye'ye biat etmiş ise de onun ve

¹ - Sahabî olmadığını iddia edenler de olmuştur. Bkz. Nebi Bozkurt, DİA, "Hucr b. Adî", s. 277, XVIII, İstanbul 1998.

² - Hucr'un iki oğlu Ubeydullah ile Abdurrahman da Hz. Ali taraftarlığı yüzünden öldürülmüşlerdir. Bozkurt, a.g.md. s. 278.

valilerinin Hz. Ali aleyhindeki fikirlerine ve konuşmalarına katılmadığını her fırsatta dile getirmiştir. Nitekim Muaviye'nin Kufe valisi olarak tayin ettiği Muğire b. Şu'be Cuma hutbelerinde Hz. Ali'nin aleyhinde konuşunca, Hucr ona karşı açık bir şekilde cephe almış ve tepki göstermişti. Hucr, Muğire'nin otoritesini sarsacak bazı hareketlerde bulunmasına rağmen Muğire herhangi bir olay çıkmasını diye onu idare etmeye çalışmıştır.

Hucr b. Adî bu açık sözlülüğünü Muğire'den sonraki Kufe valisi Ziyad b. Ebihi döneminde de göstermiş ve Hz. Ali aleyhindeki sataşmalara tahammül etmediğini hem sözlü hem de fiilî olarak dile getirmiştir. Hucr, çevresinde toplanan arkadaşlarıyla kalabalık bir grup oluşturunca bu durum Vali vekili olan Amr b. Hureys tarafından Ziyad'a haber verilmiş ve gerekli tedbirlerin alınmasını istemiştir. Bu haber üzerine Basra'dan Kufe'ye dönen Ziyad, ona Kufe'nin ileri gelenlerinden bazılarını göndererek bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Ancak Hucr, bu konuda kararlılığından taviz vermemiş ve geri adım atmamıştır. Hucr'un geri adım atmaması üzerine Kufe valisi Ziyad onu ve arkadaşlarını yakalayarak zincire vurmuş ve bunları Şam'a Muaviye'ye göndermiştir.

Biz, bu makalede Hucr'un hayat seyrinden ve yaptıklarından ziyade onun çevresinde bulunan kimselerin o zaman Kufe toplumunu oluşturan insanların arasındaki sosyal statülerine dikkat çekmek istiyoruz. Bu vesileyle bu konunun daha ziyade açıklığa kavuşması için İbn Sa'd'ın bu konuyu da içeren Hucr b. Adî'den bahsettiği kısmının tercümesini sunmak istiyoruz.

“**Hucr b. 'Adî** İbn Cebele b. 'Adî b. Rebi'a b. Muavite'l-Ekremin b. el-Haris İbn Muaviye b. el-Haris b. Muaviye b. Sevr b. Muretti' b. Kindî. Ona Hucrü'l-Hayr da denir. Babası 'Adî el-Edber'dir. Arkadan yaralandığı için “el-Edber” diye isimlendirilmişti. Hucr b. 'Adî hem cahiliye dönemini hem İslam dönemini yaşamıştır.

İbn Sa'd dedi: Bu ilmin bazı ravileri anlattılar ki, O, kardeşi Hani b. 'Adî ile beraber Hz. Peygamberi grup olarak ziyarete gitmişlerdi. Hucr, Kadisiyye savaşına katıldı. 'Azra denen yaylağı fetheden de odur. Kendilerine maaş olarak 2500 dirhem verilenler arasındaydı. Ali b. Ebu Talib'in arkadaşlarındandı, onunla beraber Cemel ve Sıffin savaşlarında bulundu. Ziyad b. Ebu Süfyan, Kufe'ye vali olarak geldiği zaman Hucr b. 'Adî'yi çağırды ve ona şöyle dedi: Biliyorsun ki seni tanıyorum. Ben ve sen bildiğin konuda yani Ali b. Ebu Talib'in

sevgisi ve taraftarlığı konusunda beraberdik. Ancak durum başka şekilde gelişti. Allah aşkına bilirsün ki, benim için kanından bir damla akıtırsan ben kanımın tamamını boşaltırım. Dilini tut ve evinde otur. İşte bu benim tahtım, senin oturma yerindir (meclisime istediğin zaman gelip oturabilirsin). Bütün ihtiyaçların benim yanımda görülecektir. Beni kendine yeterli gör. Aceleci olduğunu biliyorum. Allah aşkına ey Ebu Abdurrahman kendi halinde olasın. Bu alçakların, bu akılsız ve ahmakların seni görüşlerinden caydırmaları konusunda dikkatli ol. Eğer sen bana karşı adileşirsen veya ben senin hakkını hafife alır ve ihmal edersem bunu hem sana hem kendime yakıştıramam. Hucr dedi ki: Anladım.

Sonra oradan ayrıldı ve evine gitti. Şia'dan olan yandaşları ona geldiler ve şöyle dediler: Emir sana ne dedi? O da dedi ki: Bana şöyle söyle dedi. Yandaşları ona dediler ki: Sana nasihat etmemiş. Onu kışkırttılar, aslında onun da bu konuda bazı çekinceleri vardı. Şiiler onun yanına sık sık gidip geliyorlar ve şöyle diyorlardı: Şüphesiz sen bizim şefimizsin, reisimizsin. Bu işi (Muaviye'nin tutumunu) kabul etmemede de insanların en haklısısın.

Hucr mescide geldiği zaman yandaşları onunla beraber yürüyorlardı. Ziyad, ona 'Amr b. Hureys'i gönderdi. 'Amr o gün Kufe'de Ziyad'ın vekiliydi, Ziyad'ın kendisi de Basra'daydı. 'Amr ona dedi ki, ey Ebu Abdurrahman nedir bu çevrendeki kalabalık? Halbuki sen kendin bildiğin konuda emire (Ziyad'a) söz verdin. O da elçiye dedi ki: İçinde olduğunuz durumu görmezlikten geliyorsun. Arkana dikkat et, orası senin için daha geniştir (yani fikrinden vazgeçebilirsin, düşündüklerin doğru değildir).

'Amr b. Hureys bunu Ziyad'a yazdı. Ayrıca ona şunu da yazdı: Eğer Kufe'ye ihtiyacın varsa acele et. Ziyad süratlı bir yürüyüşle Kufe'ye geldi. 'Adî İbn Hatim, Cerir b. Abdillâh el-Becelî, Zühre oğullarının müttefiki Halid b. 'Urfete el-Özrî ve Kufe eşrafından daha pek çok kimseye yanına gelmeleri için haber gönderdi. Ve onları, kendisinden özür dilemesi, onu bu yandaşlarıyla beraber olmaktan nehyetmeleri ve daha önce konuştukları hususlarda da dilini tutması için Hucr b. 'Adî'ye gönderdi. Bunlar Hucr'a geldiler. Hucr, onlara herhangi bir şekilde cevap vermedi ve onlardan hiç kimseyle de konuşmadı. (Kendi kendine) şöyle demeye başladı: Ey uşak genç deveye yem ver. (Olayı anlatan) dedi ki: Deve de evin diğer köşesindeydi. 'Adî b. Hatim ona dedi: Sen deli misin? Söylediklerimi

sana söylüyorum ve sen diyorsun ki, ey uşak genç deveye yem ver. Hucr b. 'Adî arkadaşlarına döndü ve şöyle dedi: Bu ümitsiz adama bu kadar zaaf geldiğini sanmıyordum.

Elçi olarak gelenler onun yanından kalktılar ve Ziyad'a geldiler. (Hucr ile aralarında geçen konuşmaların) bir kısmını söylediler bir kısmını da söylemediler. Onun durumunu ve işini, güzel göstermeye çalıştılar ve Ziyad'dan da ona yumuşaklıkla muamele etmesini istediler. Ziyad onlara dedi ki, (eğer yapılanları görmezlikten gelirim) o halde ben de Ebu Süfyan'ın oğlu olmayayım. Ziyad ona polisleri ve güvenlik güçlerini gönderdi. Onlarla çarpıştılar. Etrafındakilerden bazıları ondan ayrıldılar. Kendisi de beraberindeki bir grup arkadaşıyla Ziyad'a getirildiler. Ziyad ona dedi: Yazıklar olsun, ne oluyor sana? Hucr dedi: "Ben Muaviye'ye olan biatım üzereyim. Biatımı geçersiz saymadım ve onun iptalini de istemiyorum". Ziyad, Kufe'nin ileri gelenlerinden yetmiş kişiyi topladı ve onlara şöyle dedi: Hucr ve arkadaşları aleyhindeki şahitliğinizi yazınız. Onlar da bunu yaptılar. Sonra Ziyad onlardan bir grubu Muaviye'ye elçi olarak gönderdi. Hucr ve arkadaşlarını da yine Muaviye'ye gönderdi.

Bu haber, Hz. Aişe'ye ulaştı. Hz. Aişe onların serbest bırakılmalarını sağlamak için Abdurrahman b. el-Haris b. Hişam el-Mahzumî'yi Muaviye'ye gönderdi. Abdurrahman b. Osman es-Sakafî de şöyle dedi: Ey Emire'l-Mü'minin, "Kırpıntı bunlar kırpıntı. Bu seneden sonra kendini hurma ağacının aşılacağı olarak gösterme." (yani halifelik konusunda zaaf gösterme ve kimseye de taviz verme). Muaviye dedi: Onları görmek istemiyorum, bana Ziyad'ın mektubunu getirin. Mektup ona okundu. Şahitler de gelip şahitliklerini yaptılar. Muaviye b. Ebi Süfyan dedi: Onları 'Azrî yaylağına götürün ve orada öldürün. (Olayı anlatan) dedi: Ve oraya götürüldüler. Hucr dedi: Burası hangi köydür? Dediler ki: Burası 'Azra denen yerdir. (Hucr) dedi: "Elhamdülillah! Allah'a and olsun ki ben, buranın köpeklerinin kendisine havladığı ilk Müslüman mücahidim. Şimdi de bugün buraya bağlanmış (tutuklu) olarak getiriliyorum". Onlardan her biri öldürülmeleri için Şam askerlerinden birine verildi. Hucr da öldürülmesi için Himyerli bir adama verildi. Adam onu öldürmek için öne çıkardı. Hucr dedi ki: Hey adamlar! Beni bırakınız, iki rekat namaz kılayım. Onu bıraktılar. Hucr abdest aldı, iki rekat namaz kıldı. Bu iki rekata uzattı. Ona

denildi ki: Namazı uzattın, korktun mu? Hucr namazını bitirdi ve şöyle dedi: “Her abdest alışımında mutlaka namaz kıldım. Her namaz kılışımında da asla bundan daha kısa namaz kılmadım. Eğer korktuysam da şüphesiz meşhur kılıçları, dağıtılmış kefenleri ve kazılmış kabirleri gördüğümüdür”.

Hucr ve arkadaşlarının kabileleri kefenlerle geldiler ve onlar için kabirler kazdılar. (Bir rivayete göre de) denildi ki: Bilakis onlar için kabir kazdıran ve onlara kefen gönderen Muaviye'nin kendisidir. Hucr dedi ki: Allah'ım şüphesiz biz, ümmetimize karşı senden yardım dileriz. Iraklılar aleyhimize şahitlik yaptılar, Şamlılar da bizi öldürüyorlar. (Olayı anlatan) dedi: Hucr'a denildi ki: Boynunu uzat. O da dedi ki: “Şüphesiz bu, akıtılmasına yardımcı olamayacağım bir kandır”. O (zorla) uygun duruma getirildi ve boynu vuruldu. Muaviye, onları öldürmesi için ben-i Selaman b. Sa'd kabilesinden kendisine Hudbe b. Feyyaz denilen bir adam göndermişti. Bu adam onları infaz etti. Bu adamın bir gözü kördü. (Hucr'un arkadaşlarından) Has'em kabilesinden biri ona baktı ve şöyle dedi: Uğur veya uğursuzluk denen şey doğruysa eğer, yarımız öldürülecek diğer yarımız da kurtulacaktır. (Olayı anlatan) dedi ki: Yedi kişi öldürüldüğünde Muaviye peşlerinden hepsinin salıverilmesi için bir haberci göndermişti. Ancak yedisi öldürülmüştü, altısı da kurtuldu. Veya altısı öldürülmüştü, yedisi kurtuldu. (Olayı anlatan) dedi: Onlar on üç kişi idiler. Bu arada Abdurrahman b. Haris b. Hişam, Hz. Aişe'nin mektubuyla Muaviye'ye ulaştı. Ancak onlar öldürülmüşlerdi. Abdurrahman dedi ki: Ey Emire'l-Mü'minin, Ebu Süfyan'ın yumuşaklığı ve hilmi, senin hatırından ve aklından nereye uzaklaştı, gitti? Muaviye de dedi ki: Kavmimden senin gibi olanların yanımda olmayışından dolayı böyle oldu.

Hind bt. Zeyd b. Muharribe el-Ensariyye Şiî idi. Hucr, Muaviye'ye götürüldüğü zaman şöyle demişti.

Yüksel ey ışık veren dolunay yüksel

Yol alıp giden Hucr'u gördün mü?

Habercinin sandığı gibi onu öldürmesi için

Muaviye b. Harb'e doğru giden

Hucr'dan sonra zorbalar çalımla yürümeye başladılar

Havernak köşkü³ ve bütün köşkler onlara bayağı tatlı geldi
Bütün yerler onun için çorak arazi oldu
Sanki yağmur, bir gün oraları diriltmeyecekmiş gibi
Ey Hucr, 'Adî oğlu Hucr
Seni barış, esenlik ve sevinç karşılansın
Korkarım, 'Adî'yi düşmanca yok etmek isteyen
Ve Şam'da mukim olan o böğüren ihtiyardan
Eğer helak olursan da her kavmin reisi
Bu dünyadan ebediyete doğru göçüp gider.

İbn Sa'd dedi ki: Bize Hammad b. Mes'ede haber verdi. O, İbn 'Avn'den; O da Muhammed'den rivayet etti, dedi ki: Hucr getirildiğinde ve öldürülmesi emredildiğinde dedi ki: Beni elbiselerimle beraber gömünüz. Şüphesiz ben, davacı olarak diriltileceğim.

İbn Sa'd dedi ki: Bize Yahya b. 'Abbad haber verdi, dedi ki: Bize Yunus b. Ebi İshak anlattı, dedi ki: 'Umeyr İbn Kumeym anlattı. O da dedi ki: Bana Hucr b. 'Adî el-Kindî'nin bir kölesi anlattı, dedi ki: Hucr'a dedim ki, oğlunu gördüm helaya girdi ancak abdest almadı. O da dedi ki: Şu penceredeki sahifeyi (kitapçığı) bana ver. Okudu: Bismillahirrahmanirrahim, bu Ali b. Ebi Talib'den duyduğumdur. Rivayet ediyor ki: "Temizlik imanın yarısıdır". Hucr, sıkı olup tanınan, bilinen bir zattı. Ali'nin dışında kimseden herhangi bir şey rivayet etmemiştir".⁴

İbn Sa'd'ın metninden de anlaşılacağı üzere Hucr'un kendisinin sahabe oluşundan ve Kadisiyye savaşına katılmış olmasından dolayı saygın bir konumu var idiye de etrafında bulunan kimselerin durumu Hucr'un durumu gibi değildi. Bunların sayısı aslında azımsanacak bir miktarda da değildi. Ancak bunların hemen hemen tamamının Kufe'nin eşrafından olmadıkları anlaşılmaktadır. Çünkü Ziyad, Hucr'u ikna etmek için onun yanına Kufe'nin ileri gelenlerini

³- Havernak köşkü: Numan-ı Ekber denilen biri tarafından Irak'ta yapılmış olan bir köşkün adıdır.

⁴- İbn Sa'd, eTabakatü'l-Kübra, tah: Ali Muhammed Ömer, Mektebe el-Hancı Neşriyatı, VIII, 338-340, 2001 Kahire. Buradaki tercüme tarafımdan yapılmıştır (Mustafa Ekinci).

göndermişti. Bunlar, onu ve çevresindekileri ikna edemeyince Ziyad bu sefer Kufe'nin ileri gelenlerini bizzat kendisi azarlamış ve bu konuda Hucr'un etrafındakilere baskı yapmalarını emretmişti. Ziyad'ın bu taktiği tutmuş, Kufe ileri gelenlerinin Hucr'un etrafında bulunan akrabalarına baskı yapmaları sonucu Hucr'un çevresinde bulunanlardan bir çoğunun onun çevresinden uzaklaştığı görülmüştür. Bu da Hucr'un çevresinde bulunan kimselerin eşraftan yani o muntakanın ileri gelenlerinden ziyade o zamanki toplumun orta sınıfına mensup kimseler olduğunu gösterir. Ayrıca Ziyad'ın aynı kimseler için sefele-sufela, alçak, ahmak ve akılsız tabirlerini kullanması da yine bu kanaati güçlendirmektedir. Bu kimselerin eşraftan ziyade orta sınıfa mensup olmaları Vali Ziyad'a bu konuda daha rahat ve daha cesur bir şekilde hareket etme imkânı verdiği söylenebilir.

Diğer taraftan Vali Ziyad, Kufe'nin ileri gelenlerinden ilk önce bütün kabileleri temsilen dört kişiyi,⁵ daha sonra ise bunları yetersiz görerek yetmiş kişinin yazılı şahitliklerini aldığı bilinmektedir. Bunların Hucr ve arkadaşları aleyhinde şahitlik yapmaları ve iki kişi hariç⁶ bunlardan hemen hemen hiç kimsenin itiraz etmemesi de yine Hucr'un arkadaşlarının orta sınıf statüsünde olduklarını göstermektedir.

eş-Şa'bi de (öl.104 h.) kendisi önceleri Şiî olmasına rağmen Şiîlik iddiasında bulunan kimselerin bazı tutum ve davranışlarını görünce onlardan uzaklaşmış ve Şia için şöyle bir tabir kullanmıştır: "Eğer Şia kuş cinsinden bir şey olsaydı bunlar akbaba olurlardı. Ve yine eğer Şia hayvan cinsinden bir şey olsaydı bunlar eşek olurlardı".⁷ eş-

⁵ - Bu dört şahit şunlardır: 'Amr b. Hureys, Halid b. 'Arfete, Kays b. el-Velid b. Abdişşems b. el-Muğire ve Ebu Bürde b. Ebi Musa el-Eş'arî. Bunlar, Hucr'un etrafına bir cemaat topladığı, bunların Halife'ye küfrettikleri, Emirü'l-Mü'minin aleyhine insanları savaşmaya çağırdıkları, Hilafetin ancak Ali ve oğullarına aid olduğunu iddia ettikleri, Emirü'l-Mü'mininin valisini kovmaya çalıştıkları ve Hz. Ali'nin Hz. Osman'ın öldürülmesi konusunda masum olduğunu iddia ettikleri konularında şahitlik etmişlerdir. Bkz: Taberî, Tarihu'l-Umemi ve'l-Muluk, VI, s. 184, Darü'l-Fikr, Beyrut 1987.

⁶ - Hucr'un aleyhine şahitlik yapmayı reddeden, daha doğrusu Hucr'un ibadete düşkün birisi olduğunu söyleyip öldürülmemesi gerektiğini söyleyen iki kişiden biri Kadı Şureyh'tir. Diğeri de Hz. Ali'nin talebelerinden fakih Şüreyh b. Hanî'dir. Şureyh b. Hanî, şahitlik yapmadığını kendisini şahit olarak yazanları da kınadığını ifade etmiştir. Bkz. Taberî, VI, s. 186; Bozkurt, DİA, s. 277.

⁷ - İbn Sa'd, Tabakat, VIII, s. 367.

Şa'bi'nin, Şia'ya mensup kimseler için böyle bir tabir kullanması yine o dönemdeki zaman diliminde Şiilik iddiasında bulunan insanların hem davranış ve hem de sosyal statü itibariyle orta sınıf veya daha alt sınıf gruplarına mensup kimseler olduğunu göstermektedir.

Hucr ile beraber yakalanan arkadaşları şunlardı:

Hucr b. Adî b. Cebele el-Kindî
El-Erkam b. Abdillâh el-Kindî
Şerik b. Şidad el-Hadremî
Sayfiyy b. Fesil
Kabise b. Dabi'ah İbn Hurmule el-'Absî
Kerim b. 'Afif el-Hes'emî
Asım b. 'Avf el-Becelî
Verka' b. Sumiyy el-Becelî
Kidam b. Heyyan el-'Anzî
Abdurrahman b. Hassan el-'Anzî
Muhriiz b. Şihab et-Temimî
Abdullah b. Huviyyeh es-Sa'dî.

Daha sonra Ziyad şu iki kişiyi de onların yanına göndermiştir.

'Utbe b. el-Ahnes (Sa'd oğullarından) ve

Said İbn Nemran el-Hemdanî. Bu iki kişiyle beraber toplam on dört kişi etmişlerdir.⁸

Bu ilk on iki kişiyi Vali Ziyad yakalattı. Onları sabahleyin develere bağlattı ve Şam'a gönderilmek üzere hazır hale getirtti. Ancak bunları akşama kadar bekletti. Akşam olunca bunlara dedi ki: Kim fikrinden dönerse onları serbest bırakırım. Ancak bu on iki kişiden herhangi bir kimse ona olumlu cevap vermedi. Bunun üzerine, Vail b. Hucl el-Hadremî ve Kesir b. Şihab el-Harisî refakatinde şahitlik yapan kişilerin şahitliklerinin yazılı bulunduğu mektupla beraber onları Şam'a Muaviye'ye gönderdi.

Bu tutuklanan şahısların Şam'a götürülmeleri esnasında herhangi

⁸ - Taberî, a.g.e., s. 187; İbn Sa'd'a göre bunların toplam sayısı on üç kişidir. Bkz. İbn Sa'd, et-Tabakatü'l-Kübra, VIII, s. 339.

bir gruba veya kabileye mensup kimselerin onları kurtarmaya çalışmadıkları veya kurtarmaya teşebbüs edenlerin de taraftar bulamamaları yine bu tutuklanan kimselerin aslında biraz da gariban ama azimli ve idealist kimseler olduğunu göstermektedir.

Bunların Şam'a gönderilmesinden sonra bir rivayete göre Muaviye bunları görmek istemedi. Onların aleyhindeki şahitlerin şahitliklerinin bulunduğu mektubu Şam halkına okudu. Bu konuda fikirlerini sorduğu bazı kimseler, onları bir daha Kufe'ye dönmeyecek şekilde sürgün etmelerini; kimisi de onları öldürmelerini Muaviye'ye tavsiye ettiler. Hucr'un yakınlarından bazılarının Muaviye'den onları affetmesi isteğini ise Muaviye pek kaale almadı.

Diğer taraftan Şureyh b. Hani de Muaviye'ye ayrıca bir mektup yazarak Hucr'un namaz kılan, oruç tutan, hacca giden, umre yapan, iyiliği emreden ve kötülükten nehyeden birisi olduğunu buna binaen onun kanuna ve malına kastetmenin caiz olmayıp haram olduğunu bildirdi.⁹ Muaviye'nin bu mektubu da kaale almadığı anlaşılmaktadır.

Hucr ve arkadaşları Merciazra denen yerde hapsedildiler. Bu zaman diliminde Muaviye iktidarını pekiştirmiş, tabiri caizse gücünün zirvesindeydi. Onu, vereceği karardan vazgeçirmeye zorlayacak herhangi siyasî bir ortam veya güç de yoktu. Muaviye lehte ve aleyhteki bütün görüşleri kendi iç dünyasında değerlendirdikten sonra onların öldürülmesini emretti. Bunun üzerine bir rivayete göre altı, diğer bir rivayete göre de yedi kişi öldürüldü. Diğerleri de öldürülecekken Muaviye ikinci bir emirle onların öldürülmemelerini istedi. Netice olarak bu on dört kişilik gruptan yedi kişi öldürüldü diğer yedisi de kurtuldu.

Öldürülenler:

Hucr b. Adî b. Cebele el-Kindî

Şerik b. Şidad el-Hadremî

Seyfiyy b. Fesil eş-Şeybanî

Kabise b. Dabî'ah el-'Absî

Muhriz b. Şihab es-Sa'dî

⁹ - Taberî, a.g.e., s. 188.

Kidam b. Hayan el-'Anzî
Abdurrahman b. Hassan el-'Anzî¹⁰

Kurtulanlar İse Şunlardı:

Kerim b. 'Afif el-Hes'emî
Abdullah b. Huviyyeh et-Temimî
Asım b. Avf el-Becelî
Verka' b. Sumiyy el-Becelî
Erkam b. Abdillâh el-Kindî
Utbe b. el-Ahnes (Said oğullarından)
Said b. Nemran el-Hemdanî

Diğer taraftan Hz. Aişe, Hucr ve arkadaşlarının tutuklandığını duyunca onların serbest bırakılmaları için Abdurrahman b. el-Haris el-Mahzumî'yi bir mektupla Muaviye'ye gönderdi. Ancak Abdurrahman Şam'a yetişmeden Hucr ve arkadaşları öldürülmüşlerdi.¹¹ Tabiinden Hasal el-Basrî de Hucr ve arkadaşlarının öldürülmelerini tasvip etmemiş ve bunu Muaviye için büyük bir kusur ve ağır bir suç saymıştır.¹²

İmamiyye mezhebinin öncüsü sayılabilecek fikirler önceleri, işte böyle orta sınıfa mensup insanlar tarafından benimsenmişti. Bu fikirler bu kesimler tarafından yeni kuşaklara aktarılmış ve bu sayede canlı kalması sağlanmıştır. Mevcut iktidarlara muhalif olanlar zamanla bu fikirlerin şemsiyesi altında toplanmışlar ve muhalefetlerini Hz. Ali taraftarlığı veya ehl-i beyt taraftarlığı şeklinde sürdürmüşlerdir. Muhalif olan bu gruplar siyasî konjoktürün uygun olduğu durumlarda da küçük de olsa bazı devletler kurmayı da başarmışlardır. Büveyhoğulları zamanında ve özellikle de Safeviler döneminde bu fikirler çeşitli nedenlerden dolayı (bazen kılıç zoruyla) geniş kitleler tarafından da benimsenmiş ve günümüze kadar gelmişlerdir. Genel anlamda Şia mezhebinin bugünkü varlığının, orta sınıf bir statüye sahip olan Hucr b. Adî ve arkadaşlarının o zaman bu

¹⁰ - Taberî, a.g.e., 193-194.

¹¹ - İbn Sa'd, a.g.e., s. 338.

¹² - İmamuddin Ebu'l-Fida İsmail İbn Ömer İbn Kesir, Tarihu Ebi'l-Fida, I, s. 288 (Şamile).

fikirleri benimsemelerine, bu konuda kararlılık göstermelerine ve bu fikirleri bütün zorluklarına rağmen yeni nesillere aktarmalarına borçlu olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü herhangi bir fikir veya ideoloji orta sınıflar tarafından benimsendiği zaman ancak geniş kitlelere yayılma istidadı gösterir. Aksi takdirde o fikir marjinal kalmaya mahkumdur.

Sonuç

Hucr b. Adî, hem Cahiliye çağını hem İslam dönemini yaşamış bir kişidir. Hz. Ali hayattayken onun taraftarı olmuş ve yanında savaşmıştır. Hz. Ali'nin öldürülmesinden sonra Hz. Hasan'a biat etmiştir.

Hz. Hasan'ın, hilafeti Muaviye'ye devretmesinden sonra Hucre diğer Kufeliler gibi Muaviye'ye biat etmiştir. Ancak, Emevîlerin ve Kufe valilerinin Hz. Ali ve ehl-i beyt aleyhindeki menfî tutumlarına katılmadığını ve bunu kabullenmediğini her fırsatta sözlü ve bazen de fiilî olarak dile getirmiştir.

Bu maksatla çevresinde kalabalık bir arkadaş grubu toplanmıştır. Zamanın iktidar sahipleri bu grubu kendi iktidarları için bir tehdit unsuru olarak gördüklerinden bunları dağıtmak istemişlerdir.

Kufe valisi Ziyad, emrindeki polis gücüyle bu grubu dağıtmayı başarmış, geriye kalan on dört kişi civarındaki bir grubu zincire vurarak Şam'a Muaviye'ye göndermiştir.

Vali Ziyad'ın bu grubu rahatlıkla dağıtması; yakaladığı on dört kişiyi zincire vurarak Şam'a göndermesi; bu grubu Şam'a gönderirken kimsenin bunlara sahip çıkmaması veya çıkamaması; Muaviye'nin de politik sonucundan çekinmeyerek bunları rahatlıkla öldürmesi; bu grup üyelerinin hem idealist bir grup olduğunu hem de bunların Kufe'nin ileri gelenlerinden olmayıp, sosyal statü açısından orta sınıf bir sosyal statüye sahip olduklarını göstermektedir.

Kaynakça:

- Bozkurt, Nebi, "Hucre b. Adî", DİA, XVIII, s. 277-278, İstanbul 1998.
- İbn Sa'd, et-Tabakatü'l-Kübra, tah: Ali Muhammed Ömer,

Mektebe el-Hancî Neşriyatı, VIII, 338-340, 2001 Kahire.

- Taberî, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerir, Tarihu Umemi ve'l-Muluk, VI, Daru'l-Fikr, Beyrut 1987.
- İmamuddin, Ebu'l-Fida İsmail İbn Ömer İbn Kesir, Tarihu Ebi'l-Fida, I, (Şamile).